

॥ ਅਧਿਆਇ-4 ॥

ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕਾਰਜ, ਪਵਿੱਤਰ ਤੀਰਥ ਸ਼ਿਰਡੀ, ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਗੌਲੀ ਬੁਵਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ, ਸ੍ਰੀ ਵਿੱਠਲ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ, ਕਸ਼ੀਰਸਾਗਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਾਸਗਣ ਦਾ ਪ੍ਰਯਾਗ-ਇਸ਼ਨਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦਾ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਆਉਣਾ, ਤਿੰਨ ਵਾੜੇ।

ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕਾਰਜ

ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ (ਚੌਥਾ ਅਧਿਆਇ 7-8) ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਧਰਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ, ਦੁਰਾਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਦੇ ਲਈ ਮੈਂ ਯੁਗ-ਯੁਗ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।” ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਉਹ ਠੀਕ ਵਕਤ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਅਵਤਾਰ-ਕਾਰਜ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਸੂਦਰ ਉੱਚੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਖੋਹਣ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਅਨਾਦਰ ਅਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਮਨਾਹੀ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਭੈੜੇ ਕੰਮ ਹੋਣ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਨ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਿਹਨਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਦੋਂ ਯੋਗੀ ਧਿਆਨ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਧਨ, ਔਲਾਦ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਸੱਚੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਹੱਟ ਕੇ ਅਧੋਗਤੀ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸੰਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਆਚਰਣ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦੀ ਫੇਰ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਰੋਸ਼ਨ-ਬੰਮ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਠੀਕ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਤ-ਨਿਵ੍ਰਿਤੀਨਾਥ, ਗਿਆਨ ਦੇਵ, ਮੁਕਤਾਬਾਈ, ਨਾਮ ਦੇਵ, ਗੋਰਾਂ, ਗੋਣਾਈ, ਏਕਨਾਥ, ਤੁਕਾਰਾਮ, ਨਰਹਰੀ, ਨਰਸੀ ਭਾਈ, ਸਜਨ ਕਸਾਈ, ਸਾਂਵਤਾ ਮਾਲੀ ਅਤੇ ਰਾਮ ਦਾਸ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸੰਤ ਸੱਚੇ ਰਾਹ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ।

ਪਵਿੱਤਰ ਤੀਰਥ ਸ਼ਿਰਡੀ

ਅਹਿਮਦ ਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੜੇ ਹੀ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਆਸਰਾ ਪਾਇਆ। ਏਦਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨੇਸ਼ਵਰ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਨ। ਸ਼ਿਰਡੀ, ਅਹਿਮਦ ਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੋਪਰਗਾਂਵ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਰਾਹ ਸਿੱਧਾ ਸ਼ਿਰਡੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਠ ਮੀਲ ਚਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਨੀਮਗਾਂਵ ਪਹੁੰਚੋਗੇ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਸ਼ਿਰਡੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਹੋਰ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ ਗਾਣਗਾਪੁਰ, ਨਰਸਿੰਹਵਾੜੀ ਅਤੇ ਔਦੁੰਬਰ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੀਰਥ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਮੋਜੀ ਨੇ ਮੰਗਲਵੇੜਾ ਨੂੰ (ਪੰਡਰਪੁਰ ਦੇ ਨੇੜੇ), ਸਮਰੱਥ ਰਾਮਦਾਸ ਨੇ ਸੱਜਨਗੜ ਨੂੰ, ਦਤਾ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਨਰਸਿੰਹ ਸਰਸਵਤੀ ਨੇ ਵਾੜੀ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਨਾਥ ਨੇ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ।

ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ

ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ਿਰਡੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਖਾਸ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਭਵਸਾਗਰ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮੂਰਤ ਸਨ। ਵੈਸ਼ਨਵ ਭਗਤ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਥੇ ਆਸਰਾ ਪਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਦਾਨਵੀਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਰਾਜਾ ਕਰਨ ਵਰਗੇ ਦਾਨੀ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰ ਰੂਪ ਸੀ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਦਾ ਆਤਮਸਰੂਪ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਸੀ। ਸੰਸਾਰਿਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਤਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗ ਸਾਫ਼ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਸਨ। ਮਾਨ-ਅਪਮਾਨ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਦੇ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜੁਲ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਨੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਾ ਨਾਚ ਦੇਖਦੇ ਅਤੇ ਗ਼ਜ਼ਲ-ਕਵਾਲੀਆਂ ਵੀ ਸੁਣਦੇ ਸੀ। ਏਨਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅੱਲ੍ਹਾ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆ ਜਾਗਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੌਂਦੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆ ਸੌਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਜਾਗਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਵਾਂਗ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ। ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਪਾਰਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਰੰਗ ਹੀ ਨਿਰਾਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਨੇਕ ਕਥਾਵਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਖੰਡ ਸ਼ਾਂਤੀ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਮਸਜਿਦ

ਦੀ ਕੰਧ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ, ਦੁਪਹਿਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਲੋਂਡੀ ਅਤੇ ਚਾਵੜੀ ਵੱਲ ਹਵਾ ਖਾਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਵੀ ਸਦਾ ਆਤਮਸਥਿਤ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਆਪ ਹੀ ਉਹ ਸਿੱਧ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸਾਧਕਾਂ ਵਾਂਗ ਆਚਰਣ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਨਿਮਰ, ਦਿਆਲੂ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਮੁੱਖ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਏਦਾਂ ਦੇ ਸਨ ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਸ਼ਿਰਡੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਅਸਧਾਰਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਆਲੰਦੀ ਅਤੇ ਏਕਨਾਥ ਨੇ ਪੈਂਠਣ ਦੀ ਉਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਉਹੀ ਗਤੀ ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਨੇ ਸ਼ਿਰਡੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼ਿਰਡੀ ਦੇ ਫੁੱਲ, ਪੱਤੇ, ਕੰਕਰ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਵੀ ਧੰਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਈਂ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਣ-ਪੂੜ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। ਭਗਤਾਂ ਲਈ ਸ਼ਿਰਡੀ ਇਕ ਦੂਸਰਾ ਪੰਡਰਪੁਰ, ਜਗਨਨਾਥਪੁਰੀ, ਦਵਾਰਕਾ, ਬਨਾਰਸ (ਕਾਂਸ਼ੀ), ਮਹਾਂਕਾਲੇਸ਼ਵਰ ਅਤੇ ਗੋਕ੍ਰਣ ਮਹਾਂਬਾਲੇਸ਼ਵਰ ਬਣ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਵੇਦ ਮੰਤਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰਿਕ ਮੋਹ ਘੱਟਦਾ ਅਤੇ ਆਤਮਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਰਾਹ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਯੋਗ-ਸਾਧਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਤ੍ਰਿਵੇਨੀ (ਪ੍ਰਯਾਗ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਰਣ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵੇਦਾਂ ਵਾਂਗ ਸੀ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਉਦੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਦੀ ਸੁੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਹੀ ਸਾਡੇ ਰਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੀ। ਉਹ ਕਦੀ ਬੇਚੈਨ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਆਤਮਸਥਿਤ ਚੇਤਨਧੰਨ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਦੀ ਮੰਗਲ ਮੂਰਤੀ ਸਨ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਿਰਡੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਪੰਜਾਬ, ਕਲਕੱਤਾ, ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ, ਗੁਜਰਾਤ, ਢਾਕਾ ਅਤੇ ਕੋਂਕਣ ਤਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂਨਾਥ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫੈਲਣ ਲਗੀ ਅਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਭਗਤ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਗੇ। ਸਿਰਫ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੁੱਧ ਜਾਂ ਅਸੁੱਧ ਦਿਲ ਦੇ ਹੋਣ, ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਆਨੰਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਡਰਪੁਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਵਿੱਠਲ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਅੱਤਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਇਕ ਭਗਤ ਨੇ ਇਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੈ—

ਗੌਲੀ ਬੁਵਾ

ਲਗਭਗ 95 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਭਗਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਗੌਲੀ ਬੁਵਾ ਸੀ, ਪੰਡਰੀ ਦੇ ਇਕ ਵਾਰਕਾਰੀ ਸੀ। ਉਹ 8 ਮਹੀਨੇ ਪੰਡਰਪੁਰ ਅਤੇ 4 ਮਹੀਨੇ (ਅੱਸੂ ਤੋਂ ਕੱਤਕ ਤਕ) ਗੰਗਾ ਕੰਢੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਸਮਾਨ ਢੰਗ ਦੇ ਲਈ ਉਹ ਇਕ ਖੋਤਾ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਚੇਲਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ

ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਸਾਲ ਵਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਪੰਡਰਪੁਰ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਵਾਪਸੀ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਸ਼ਿਰਡੀ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੇਹੱਦ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਉਹ ਬਾਬਾ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਪੰਡਰੀਨਾਥ, ਸ੍ਰੀ ਵਿੱਠਲ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਅਨਾਥ-ਨਾਥ, ਦੀਨ ਦਿਆਲੂ ਅਤੇ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਨਾਥ ਹਨ। ਗੌਲੀ ਬੁਵਾ ਸ੍ਰੀ ਵਿਠੋਬਾ ਦੇ ਪਰਮ ਭਗਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਪੰਡਰੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਡਰੀਨਾਥ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਵਿੱਠਲ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ

ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦੀ ਬੀਸ਼ਵਰ-ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਰੁਚੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਦਾ ‘ਅੱਲ੍ਹਾ ਮਾਲਿਕ’ ਬੋਲਦੇ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੀਰਤਨ-ਸਪਤਾਹ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸਪਤਾਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਸਗਣ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ-ਸਪਤਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਦਾਸਗਣ ਨੇ ਬਾਬਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਤੁਹਾਡੀ ਆਗਿਆ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਪਤਾਹ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਿੱਠਲ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ।” ਬਾਬਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿੱਠਲ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਤੀਬਰ ਉਤਸੁਕਤਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਠਾਕੁਰ ਨਾਥ ਦੀ ਡੰਕਪੁਰੀ, ਵਿੱਠਲ ਦੀ ਪੰਡਰੀ, ਰਣਛੋੜ ਦੀ ਦਵਾਰਕਾ ਇਹ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੀ ਵਿੱਠਲ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣਗੇ? ਉਹ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਵੱਗਦਾ ਹੋਏਗਾ ਤਾਂ ਵਿੱਠਲ ਆਪ ਹੀ ਇਥੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਸਪਤਾਹ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਠਲ ਭਗਵਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਕਾਕਾਸਾਹਿਬ ਦੀਕਸ਼ਿਤ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਠਲ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਬਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਮਸਜਿਦ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਕਿਉਂ ਵਿੱਠਲ ਪਾਟਿਲ ਆਏ ਸੀ ਨਾ? ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ? ਉਹ ਬਹੁਤ ਚੰਚਲ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਫੜ ਲਵੋ। ਜੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਢਿੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਸਵੇਰ ਦੀ ਘਟਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਇਕ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਵਿਠੋਬਾ ਦੀਆਂ 25-30 ਤਸਵੀਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਵੇਚਣ ਆਇਆ। ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਠੀਕ ਉਵੇਂ ਦੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਕਾਸਾਹਿਬ ਦੀਕਸ਼ਿਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਸੀ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਕਾਕਾਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਖਰੀਦ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਆਦਰ ਨਾਲ ਰਖ ਲਈ।

ਠਾਣੇ ਦੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਮਾਮਲੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਬੀ.ਵੀ. ਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਰਡੀ ਪੰਡਰਪੁਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਪੰਡਰਪੁਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਿਰਡੀ ਹੀ ਦਵਾਰਕਾ ਹੈ (ਸਾਈਂ ਲੀਲਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਭਾਗ 1, 2, 3 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ)।

ਦਵਾਰਕਾ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਆਖਿਆ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕੈ. ਨਾਰਾਇਣ ਆਈਅਰ ਦੇ ਲਿਖੇ “ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦਾ ਸਥਾਈ ਇਤਿਹਾਸ” ਵਿਚ ਸਕੰਦਪੁਰਾਣ (ਭਾਗ 2, ਸਫ਼ਾ 90) ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ—

“ਚਤੁਰਵਰਣਾਮਪਿ ਵੰਗਾਰਣਾ ਯਤਰ ਦਵਾਰਾਣਿ ਸਰਵਤ:।

ਅਤੇ ਦਵਾਰਵਤੀਤਯੁਕਤਾ ਵਿਦਵਦਿਭਸਤਤਵਵਾਦਿਤਿ:॥”

ਜਿਹੜੀ ਥਾਂ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਅਤੇ ਮੋਕਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਹੋਏ, ਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਦਵਾਰਕਾ’ ਦੇ ਨਾਂਅ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਦੀ ਮਸਜਿਦ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦਲਿਤ, ਅਛੂਤ ਅਤੇ ਭਾਰੋਜੀ ਸ਼ਿੰਦੇ ਵਰਗੇ ਕੋੜ੍ਹੀ ਆਦਿ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਿਰਡੀ ਨੂੰ ਦਵਾਰਕਾ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ।

ਭਗਵੰਤਰਾਵ ਕਸ਼ੀਰਸਾਗਰ ਦੀ ਕਥਾ

ਸ੍ਰੀ ਵਿੱਠਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਰੁਚੀ ਸੀ, ਇਹ ਭਗਵੰਤਰਾਵ ਕਸ਼ੀਰਸਾਗਰ ਦੀ ਕਥਾ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਭਗਵੰਤਰਾਵ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵਿਠੋਬਾ ਦੇ ਪਰਮ ਭਗਤ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਸਾਲ ਪੰਡਰਪੁਰ ਵਾਰੀ (ਚੌਂਕੀ) ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਿਠੋਬਾ ਦੀ ਇਕ ਮੂਰਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਗਵੰਤਰਾਵ ਨੇ ਵਾਰੀ, ਪੂਜਾ, ਸਰਾਧ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਜਦੋਂ ਭਗਵੰਤਰਾਵ ਸ਼ਿਰਡੀ ਆਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ “ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਨੈਵੇਦ ਅਰਪਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਵਿਠੋਬਾ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਆਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ।”

ਦਾਸਗਣੁ ਦਾ ਪ੍ਰਯਾਗ ਇਸ਼ਨਾਨ

ਗੰਗਾ ਅਤੇ ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਸੰਗਮ 'ਤੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਵਿੱਤਰ ਤੀਰਥ ਹੈ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਰੇਕ ਤਿਉਹਾਰ 'ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਭਗਤ ਉਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਦਾਸਗਣੁ ਨੇ ਵੀ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਉਹ ਬਾਬਾ ਕੋਲੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈਣ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਏਨੀ ਦੂਰ ਫਜ਼ੂਲ ਭਟਕਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਯਾਗ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ

‘ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੋ।’ ਹੈਰਾਨੀ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ! ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਦਾਸਗਣ ਨੇ ਬਾਬਾ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ‘ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਦੇ ਸ੍ਰੀਚਰਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੰਗਾ-ਯਮੁਨਾ ਦੀ ਧਾਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਗਣ ਲਗੀ। ਇਹ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਦਾਸਗਣ ਦਾ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਉਮੜ ਪਈ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਥਰੂਆਂ ਦੀ ਧਾਰ ਵੱਗਣ ਲਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁਝ ਉਤੇਜਨਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਅਤੇ ਲੀਲਾਵਾਂ ਦਾ ਗੁਣਗਾਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦਾ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਆਉਣਾ

ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਅਤੇ ਜਨਮ ਦੀ ਥਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਕੋਲੋਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਪਰ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀਬਖ਼ਸ਼ ਜਵਾਬ ਜਾਂ ਪਤਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਇਸ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਜਾਣ ਹਾਂ। ਨਾਮਦੇਵ ਅਤੇ ਕਬੀਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਬਾਲ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਸੀ। ਨਾਮਦੇਵ ਭੀਮਰਥੀ ਨਦੀ ਕੇ ਕੰਢੇ ‘ਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਤਮਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸੀ ਅਤੇ ਏਦਾਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਹ ਨਿੰਮ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਥੱਲੇ 16 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਉਹ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਿਰਡੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤ ਨਾਨਾ ਚੋਪਦਾਰ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ— ਇਕ ਗੱਭਰੂ, ਸੁੰਦਰ, ਫੁਰਤੀਲਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ ਬਾਲਕ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਨਿੰਮ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਥੱਲੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਦੀ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਨੀ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਠਿਨ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਦਿਨ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੇ ਸੀ। ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਜਵਾਨ ਦਾ ਕਿਥੋਂ ਆਉਣਾ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਲ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕ ਖਿੱਚੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਦਾ ਨਿੰਮ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਜਵਾਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਚਰਣ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਸੀ। ਉਹ ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮੂਰਤ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਘਟਨਾ ਹੋਈ। ਇਕ ਭਗਤ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਖੰਡੋਬਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸ਼ੱਕ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੇ ਦੇਵ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿੱਥੋਂ ਆਏ ਹਨ। ਭਗਵਾਨ ਖੰਡੋਬਾ ਨੇ ਇਕ ਗੋਤੀ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਇਕ

ਥਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਟਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਥਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇਕ ਪੱਥਰ ਚੁਕਦੇ ਹੀ ਇਕ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਦਿੱਸਿਆ, ਜਿਥੇ ਚਾਰ ਦੀਵੇ ਜਗ ਰਹੇ ਸੀ। ਉਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਰਾਹ ਇਕ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਗਉਮੁਖੀ ਆਕਾਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ, ਲੱਕੜ ਦੇ ਫੱਟੇ, ਮਾਲਾ ਆਦਿ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਭਗਵਾਨ ਖੰਡੋਬਾ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਇਸ ਜਵਾਨ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ 'ਤੇ 12 ਸਾਲ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਲੋਕ ਜਵਾਨ ਕੋਲੋਂ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛਣ ਲਗੇ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਭੂਮੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਪੂਜਣਯੋਗ ਥਾਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸ਼ਵਤਥ ਅਤੇ ਔਦੁੰਬਰ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਨਿੰਮ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਨੂੰ ਉਨਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਮਹਾਲਸਾਪਤਿ ਅਤੇ ਸ਼ਿਰਡੀ ਦੇ ਹੋਰ ਭਗਤ ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਥਾਂ ਮੰਨ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਤਿੰਨ ਵਾੜੇ

ਨਿੰਮ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ ਵਿਨਾਯਕ ਸਾਠੇ ਨੇ ਮੁੱਲ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਵਨ ਬਣਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸਾਠੇ-ਵਾੜਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਵਾੜਾ (ਸਰਾਂ) ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਕ ਹੀ ਥਾਂ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਭੀੜ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਨਿੰਮ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚਬੂਤਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮੰਦਿਰ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਭਗਤ ਲੋਕ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਏਦਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਭਗਤ ਵੀਰਵਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਥੇ ਧੂਪ, ਅਗਰਬੱਤੀ ਆਦਿ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸਦਾ ਸੁੱਖੀ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਵਾੜਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਅਤੇ ਖਸਤਾ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਸੰਸਥਾਨ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕੁਝ ਵਕਤ ਬਾਅਦ ਇਕ ਦੂਸਰਾ ਵਾੜਾ ਬਣਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਦਿਕਸ਼ਿਤ-ਵਾੜਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਕਾਕਾਸਾਹਿਬ ਦਿਕਸ਼ਿਤ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ (Solicitor) ਜਦੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਿਚ ਪੈਰ 'ਤੇ ਸੱਟ ਲਗੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਇਲਾਜ ਕੀਤੇ ਪਰ ਪੈਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਨਾਨਾਸਾਹਿਬ ਚਾਂਦੋਰਕਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਨ 1909 ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਨੂੰ ਪੈਰ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਅਪਾਹਜਤਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਸੁੱਖ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇਕ ਵਾੜਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਇਸ ਭਵਨ ਦੀ ਨੀਂਹ 9-12-1910 ਨੂੰ ਰਖੀ ਗਈ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੋਰ ਦੋ ਖਾਸ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ—(1) ਸ੍ਰੀ ਦਾਦਾਸਾਹਿਬ

ਖਾਪਰਡੇ ਨੂੰ ਘਰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲ ਗਈ। (2) ਚਾਵੜੀ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦੀ ਆਰਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਵਾੜਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ 1911 ਦੀ ਰਾਮਨੌਮੀ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਹੋਰ ਵਾੜਾ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਹੀ ਭਵਨ ਹੋਵੇ, ਨਾਗਪੁਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਬੂਟੀ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ। ਇਸ ਭਵਨ ਨੂੰ ਬਣਵਾਉਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਧਨ ਖਰਚ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੁਣ ਉਥੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਸਮਾਧੀ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਨਾਂਅ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਬਗੀਚਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਆਪ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕੁਟੀਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਥੇ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਵਾੜੇ ਬਣ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਠੇ-ਵਾੜਾ ਪੁਰਾਣੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਉਪਯੋਗੀ ਸੀ।

ਬਗੀਚੇ ਦੀ ਕਥਾ, ਵਾਮਨ ਤਾਤਿਆ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਆਪ ਬਗੀਚੇ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਸ਼ਿਰਡੀ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਾਈਂਬਾਬਾ ਦੀ ਆਰਜ਼ੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਅਤੇ ਚਾਂਦ ਪਾਟਿਲ ਦੀ ਬਰਾਤ ਨਾਲ ਫੇਰ ਸ਼ਿਰਡੀ ਵਾਪਸੀ, ਦੇਵੀ ਦਾਸ, ਜਾਨਕੀ ਦਾਸ ਅਤੇ ਗੰਗਾਹੀਰ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਮੋਹਿਦੀਨ ਤਮਬੋਲੀ ਨਾਲ ਕੁਸ਼ਤੀ, ਮਸਜਿਦ ਵਿਚ ਡੇਰਾ, ਸ੍ਰੀ ਡੋਂਗਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਗਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਈਂਨਾਥ ਨੂੰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉ : ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਾਉ।

